

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Facilis Et Succincta S.S. Canonum Doctrina

Pirhing, Ehrenreich

Dilingæ, 1690

Titvlvs XIII. De restitutione spoliatorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61641)

T I T V L V S XIII.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM.

Agitur potissimum hoc Titulo de interdico unde vi, sive de remedio recuperandæ possessionis, si ex rei immobilis possessione per vim, sive publicam & armatam, sive per privatam, quæ sine armis inferatur, dejectus fuerit. Sit ergo.

§. I.

Quibus competat interdictum Unde vi, seu recuperanda possessio?

In genere dici potest, non concedi hoc interdictum, nisi illi, qui vi dejectus, seu spoliatus fuit possessione rei immobilis, sive naturaliter, sive civiliter tantum rem illam, quæ soli est, sive iuste sive iniuste possederit. In specie verò primo si colonus fundi, vel conductor domus, ab altero vi occupata ejiciatur non ipsis, sed Domino interdictum Unde vi competit; cum enim interdictum possessori competat, hi autem non tam possidere, quam detinere rem illam dicuntur, quam nomine alterius tenent, consequenter non tam his, quam Domino talium rerum interdictum Unde vi competit, nisi colonus v. g. jam prius possessionem interverterit, & non nomine Domini, sed suo nomine fundum v. g. possederit. Quod si tamen ad longum tempus, ad decennium v. g. Conductor v. g. fundus locatus fuit, competit ei interdictum Unde vi, si tali postmodum fundo spoliatus fuit, sicuti & Emphyteatæ, & Usufructuario, Usuario,

& cui habitatio concessa est, quia hi censentur esse in quasi possessione juris ut dominii utilis. Conceditur autem hoc interdictum Unde vi non tantum illi qui simpliciter & absolute possessione spoliati sunt, sed illis etiam, qui liberè possidere non possunt, uti sumitur e. c. *Pisanis 19. h. t.* cum plene & integre restitui debeat quocumque modo spoliatus.

Secundò si alicui liber homo, aut Laico res Sacra sive Ecclesiastica, beneficium v. g. Ecclesiasticum, decimæ Spirituales &c. per vim eripiantur; locus non est interdicto Unde vi, cum hæc talia simpliciter non possideri possint, vel ab his possideri non possint, & consequenter interdictum possessorium non potest competere; nisi ex titulo aliquo suâ libertate ille exciderit, vel privilegio speciali Laico concessa sit spiritualium rerum possessio.

§. II.

Contra quem competat interdictum Unde vi, vel non, & quando expiret?

Non competit, nisi contra eum, qui alium possessione suâ deiecit, aut dejici mandavit (modò factum fuerit secutum) aut dejectionem talem suo nomine factam ratam habuit e. c. *Cum ad fidem 15. h. t.* Sicuti enim hi in generalis saltem spoliare censentur, ita contra eos etiam interdictum spoliatis com-

veniens conceditur; & quamvis hoc interdicitur etiam hæredi, & cæteris successoribus spoliati competat, non tamen competit contra universales hæredes, aut successores particulares spoliantis, cum pœnale sit, & consequenter non extendendum, ut ne tamen commodum habeat hæres ex delicto tali alterius, cuius hereditatem obtinet, aliam contra eum actionem concedunt Civilistæ, & aliud etiam remedium possessorum contra successorem etiam particularem Canonistæ, ut videbitur.

Potest autem hæc interdictio etiam contra Judicem injustè spoliantem experiri spoliatus, *c. Conquerente 7. h. t.* sive extrajudicialiter, prætermissis scilicet juris ordine, & absque causæ cognitione, ubi tamen hæc necessaria fuissent, vel quod hic in iudicio quidem nullà tamen iurisdictione in tali casu præditus, per sententiam quidem, nullam tamen sive judicialiter spoliaverit aliquem suam possessione, substantiale tamen vitium admittendo, aut manifestam injuriam committendo, ex quo sententia nulla est; ita tamen, ut pro Iudice judicialiter procedente sit præsumptio, quod justè processerit.

Liberis tamen contra Parentes & liberos contra Patronos non competit hoc interdictum Unde vi, quia factioris atrocitatem, & consequenter aliquam facti infamiam apud viros honestos continet, sed in vicem illius datur actio in factum, de quo plura Civilistæ.

Expirat autem hoc interdictum, si intra annum (utilem tamen & non continuum) spoliatus non egerit; quoad rei vero persecutionem, de eo; quod adspo-

liatorem pervenit, etiam post annum datur, & per modum exceptionis perpetuò durat, cum ea, quæ sunt temporalia ad agendum, ad excipiendum perpetua sint.

§. III.

An, & quâ ratione spoliatus possessione restituendus sit, & quando non?

Spoliatus ante omnia restituendus est, si legitimè probata fuerit spoliatio, vel de ea constat, & hoc petiverit spoliatus, ita ut ante restitutionem non audiat spoliator, etiam si in continenti probare velit dominium sibi competere, sed post restitutionem, si iudicio proprietatis experiri velit. *c. 1. & c. 5. h. t.* in hoc scilicet interdicto Unde vi in favorem spoliatorum, & odium spoliantium, ita statuente jure, ut ne, dura propria auctoritate sit occupatio, magnæ in republica perturbaciones orientur, & ex delicto spoliatis sentiat commodum. Quod si tamen prædo aut alius notorius injustus spoliator, à Domino vel bonæ fidei possessore, quem re suam spoliavit, vicissim ex intervallo re illa spoliatus sit, naturalis æquitas videtur requirere, ut Domino magis posterius spolianti succurratur, quam injusto prius spolianti prædoni, quin plures esse casus, in quibus spoliatus non est ante omnia restituendus, ex jure patet, & quidem ex *c. Licet 1. h. t.* patet. Si scilicet spoliatus expressè vel tacitè consentiat, ut de exceptione dominii seu proprietatis ante restitutionem factam cognoscatur; cum possit in tali casu juri suo cedere spoliatus, quod in favore illius introductum est; Secundò non est ante omnia restituendus spoliatus, si ex actis

N n 2

Iudi-

judicii constet, nullum jus competere spoliato, sed spoliatori (quia acta iudicii faciunt notorium) vel ex confessione iudiciali ipsius spoliati, qui fatetur spoliatorem Dominum esse (quia confessio est probatio probata) vel si de dominio, aut jure spoliatoris constet ex instrumento publico, quod paratam habet executionem; vel si constet de eo per testes, qui rem evidenter notoriam faciunt; vel denique, si per sententiam latam in petitorio constat de dominio seu jure spoliatoris. Tertio non est restituendus ante omnia spoliatus, si ex tali restitutione periculum animæ timeri possit, aut irreparabile damnum, vel publicum scandalum, vel perturbatio in populo timeatur (quia in his & similibus casibus periculum animæ, & publica tranquillitas, &c. prævalet privato commodo spoliati) vel denique si rem notoriè suam, quâ spoliatus est, & quam per viam juris acquirere non poterit, propriâ auctoritate occupavit; præsertim si sine suo damno restituere non potest, cum in tali casu alia via non sit rei suæ recuperandæ, quâ tamen justè & juridicè privatus non est,

§. IV.

Quæ probanda sint à spoliato agente ad restitutionem rei spoliata?

DUO probare debet, qui agit interdicto Unde vi, possessionem scilicet, & spoliationem, sive quod rem illam immobilem, quâ spoliatum se queritur, tempore spoliationis possederit (presumptivè saltem hoc probando) & quod hac possessione dejectus sit. Uti patet

etiam ex *c. Consultationibus* 10. jura *Gloss. V. possessionem & dejectionem. De offic. & potest. lud. deleg.* Et hinc quibus interdicto experiri vult, non audiat, etiamsi probare velit se Dominum rei esse, nisi probet rem se possedisse, & eâ spoliatum fuisse. Uti habetur *ex Olim 17. h. 2.* Cum lapsus non sit idem possessor & Dominus; neque in casu profanis necessarium est, titulum probare possessionis, cum etiam prædo in hoc restituendus sit. *c. In literis. 5. h. 1.*

§. V.

Quæ à spoliatore, seu violento in valore restituenda sint spoliatori?

NON tantum rem unâ cum fructibus naturalibus, qui percepti sunt, & percipi etiam potuissent, restituere debet spoliato violentus spoliator, sed & valor rei alienæ, (deductis tamen expensis, quæ in colligendis & conservandis fructibus v. g. fieri debebant) & omnia insuper damna refarcire (etiamsi spoliatus non omnia hæc petiverit) ac in injuriis integrè satisfacere, *c. Gratia* 10. *h. 2.* Quod si tamen spoliator & ipse spoliatus tuit, nec ob inopiam habeat, cogi non debet ad restituendam rem unâ cum fructibus, nisi prius restitutus & ipse fuerit, *c. Olim vobis* 16. *h. 1.* Cuius inanis sit actio, ut ait Pontifex, quæ executio sententiæ latæ de solutione fructuum faciendâ, suspendatur.

§. VI.

Quando, & quâ ratione spoliatus agens interdico recuperanda possessionis, in causis beneficalibus, vel aliis spiritualibus restituendus sit?

Spoliatus beneficio, si magna adversus eum præsumptio sit, quod sine titulo, aut cum titulo vitioso beneficium Ecclesiasticum obtinuerit, restitui non debet, priusquam titulum institutionis suæ exhibeat, ac justificet (ob periculum vitiosæ intrusionis) aut saltem putativum titulum alleget, & coloret (per regulam v. g. Cancellariæ de trienniali possessore, &c. Si tamen nulla contra eum sit præsumptio, restitui debet, etiamsi institutionis suæ titulum nec justificaverit, nec coloravit, uti colligitur ex c. In literis 5. h. t. & in c. 3. De procuratoribus, Cum possessionem beneficium obtinere possit Clericus, absque eo, ut hujus proprietatem habeat, aut in hoc Canonicè sit institutus. Si verò in aliis causis spiritualibus, jure decimarum v. g. jure eligendi, jure patronatus, &c. spoliatus aliquis sit, cui jus commune resistit, assistit verò spoliatori, restitui hic non debet, nisi prius titulum suæ possessionis, vel saltem præsumptionem tituli ostenderit. Prout sumitur ex c. Ad decimas. 2. h. t. in 6. cum favorabiles sint partes illius, qui juris habet assistentiam, contra eum, cui jus resistit; jura quæ in contrarium afferuntur, vel non loquuntur de casu, ubi utrumque sit, ut jus v. g. assistat spoliati, & resistat spoliato, vel loquuntur de notoriis, in quibus juris ordo servari non debet.

§. VII.

An is, qui renuntiavit beneficio, post vel ante spoliationem petere possit restitutionem, & restitui debeat?

SI post spoliationem factam beneficio illi cum juramento etiam renuntiet, restituendus est, non obstante exceptione securæ post spoliationem renuntiationis. c. Sollicito, 2. h. t. Quia verisimile non est, ut ait Pontifex, renuntiationem in tali casu liberè factam fuisse, & juramentum naturam actus principalis sequitur; ita ut hæc præsumptio sit juris & de jure, contra quam non admittitur facilè probatio in contrarium *Glossa hic V. Eum spoliatum*. Nisi renuntiatio facta fuisset coram Iudice competente, qui de ea causa cognoscit, cum auctoritas Iudicis in tali casu tollat omnem violentæ spoliationis suspicionem; aut certò constet, spontè absque vi aut metu renuntiâsse spoliatum, cum per talem libertatem præsumptio illa elidatur; aut Procuratorem ad resignandum, ante spoliationem jam constituisset, cum in tali casu retrahatur renuntiatio ad tempus dati mandati de renuntiatione facienda, quo tempore nulla fuit coactio, aut post longum à spoliatione tempus nihil unquam de spoliatione facta conquerens resignâisset, quo in casu, cum concessam sibi querelam de spoliatione tanto tempore omittat, spontè videtur renuntiare; quòd adhuc certius est in eo casu, quo interdico possessorio ad beneficium sibi recuperandum expressè renuntiâisset in tali casu, & in talibus circumstantiis, ut de coactione nihil præsumi possit, hic enim non audietur

Nn 3.

dicitur

dietur, si despoliatione cognoscere velit, uti nec illi, qui ante factam spoliationem spontè beneficio renuntiaverunt. *Accipta 3. h. t.* etiamsi tantum simplex renuntiatio fuerit.

In interdicto verò retinendæ possessionis in causa beneficii reo sive turbatori (qui extra judicialiter turbat possessorem) opponi potest exceptio spontaneæ renuntiationis, si probati possit, quod is juramento promiserit, se possessorem non turbaturum, aut molestaturum super certo beneficio, quia in tali casu spontè renuntiâsse juri suo censetur, quod in tali beneficio prætere potest. *c. Ananias. 4. h. t.*

§. VIII.

Quando, & quomodo restitutio spoliati faciendâ sit in causis matrimonialibus?

Non tantum agere potest conjux judicio possessorio, si à conjuge ejectus fuit, & petere se restitui, sed etiam si propriâ auctoritate à conjuge se separavit, discedendo ab eo, potest hic agere interdicto recuperandæ possessionis, quia in utroque casu tam ejecti, quam spontè discedentis conjugis censetur alter jure matrimoniali spoliatus, ita ut quæ propriâ auctoritate à marito v. g. discessit, &c. redire non vult, per vim capi possit, & ad domum mariti reduci, nisi per eonsummum de præsentem contractum matrimonium nondum fuisset, quamvis ad domum sponsi deducta v. g. fuerit, & illi cohabitaverit. *c. Ex parte. 14. h. t.* Neque enim sine legitimo titulo, saltem eolorato, liberi hominis possessio acquiritur, qualis in nostro casu titulus non

est sola in domum irraductio, sed eonsummatus de præsentem: debet tamen in hiis causis matrimonialibus spoliati restitutio cautè fieri, ut nec injuriam patitur spoliatus, nec periculum animæ spoliatoris hinc si mulier v. g. post contractum consummatum matrimonium præsentem saltem probatum à viro propriâ auctoritate discessit, impedimentum rectè consanguinitatis v. g. aut aliud Divini præsentem juris opponens, quò minus matrimonialiter cohabitare possit, & in continenti probationes paratas offerat, quamvis viro repetenti eam judicio possessorio, quoad domum, & maritum, & alia conjugalibus obsequia restitui debeat, ob communem regulam spoliati ante omnia restituendi, quoad thorum tamen, ob periculum fornicationis restitui non debet, sed recepto ab illa juramento de malitiâ, prius probationes requirendæ sent, quàm fiat ad thorum restitutio; si verò probationes non sint promptæ, tum plena quidem restitutio quoad thorum mulieris restitutio matrimonii spoliato non est deneganda, ipsa verò mulier, si conscia sibi sit impedimenti fornicationis, à copula abstinere debet, & censuram potius Ecclesiasticam tolerare, si sub interminatione talis censure ad usum matrimoniale cogatur, deest impedimento probato, ab illa absolvetur, prout sumitur ex prolixo *c. Litera. h. t.* Nihil enim obest, pati ad tempus censuram talem, in facie quidem Ecclesiasticam defectum veræ notitiæ, non tamen coram Deo omniscio obligantem, plurimum autem obest peccato fornicationis se contaminare. Si verò spoliatio restitutio fiat post contractum quidem in facie

Ecclesiarum, sed ante consummatum matrimonium, restitutio se separantis conjugis fieri non debet spoliato restitutionem petenti, quoad thorum, sed tamen quoad domum, mensam, & alia obsequia conjugalia, de quibus in *c. Ex parte 14. h. t.* ad quam post matrimonium contractum sola deductio in dotum mariti requiritur, & sufficit; cum per talem deductionem, necdum quidem plenam conjugis possessionem, quæ habetur per copulam, acquisiverit spoliatus, sed tantum minus perfectam quoad domum, mensam, &c. quæ tamen omnia circa restitutionem spoliati intelligenda sunt, nisi viri v. g. sevitia, cui caveti satis non potest, aliud jubeat, quo in casu nulla fieret restitutio, sed in loco tuto collocaretur spoliatus, dum causa examinaretur.

Quod si tamen Uxor, quæ à Marito sponte discessit, illi seam in possessorio repetenti obiciat crimen adulterii ab eo commissum, plenè & quoad thorum restituenda, si adulterium publicè notorium non sit, etiamsi probationes illis in continenti offerat uxor spoliatus; cum in hoc casu ex plena tali restitutione nulum periculum animæ imminet, sicuti sequeretur ex plena restitutione impedimentum dirimens præsertim Divinum obiciantis; neque enim peccat Uxor adultero reddens debitum, sicuti peccat in gradu ditimente conjuncta reddens debitum.

§(o)§

§. IX.

Virum spoliato agenti interdicto possessorio, Unde vi, opponi possit exceptio criminis?

Si spoliatio agenti Interdictio, Unde vi, crimen obiciatur, non obstante exceptione hac & criminis objectione restitui debet *c. Item cum quis 6. h. t.* nisi tale crimen ad agendum eum redderet inhabilem, prout facit excommunicatio; vel reddat incapacem possessionis, prout Laicus incapax est possidendi beneficii Ecclesiastici, vel sic crimen, quod ipso jure privat proprietate, & possessione, quale crimen est crimen læsæ Majestatis; vel quod privet titulo omni, uti est simonia in materia beneficii, si tamen notoria sit, vel probationes in continenti offerantur, quia in aliis casibus præsumitur facta criminis obiectio ab inimico spoliatore.

§. X.

Cui competat, & quando opponi possit exceptio spoliationis?

Exceptio spoliationis à Reo spoliato proposita, quamvis hæc non ab Actore sed ab alio facta sit, nihil quidem impedit, si civiliter agatur, quò minus Judex in causa principali procedat, & definat, impedit autem si criminaliter agatur, ubi Reo qui vel omnibus suis bonis, vel certè majore parte bonorum spoliatus est, per violentiam eo tempore, quo contra illum criminale judicium movetur, conceditur ad probandam spoliationem 15. dierum dilatio (nisi crimen sit notorium) quæ inter tempus hoc proba-

tâ, non tenetur adversario Accusatori respondere, nisi prius restituatur, c. *Frequens* l. h. t. Quia bonis suis taliter spoliatus non debet suis adversariis oblici, ita inermis, & in casu, in quo nec sumptus judiciales sufficientes habet, nec homines sibi favorabiles, qui causam suam agant, facillè reperit, cum tamen majore auxilio indigeat, quàm civiliter tantum conventus, ubi fraudes nonnunquam possunt principalis causæ cognitionem intervertere; neque tamen specialis hæc constitutio, in quantum criminaliter accusato in casu talis spoliationis ab alio factæ favet, extendenda est ad casus alios, cum sit à communi jure exorbitans, & potest ac debet Judex, probatâ spoliatione ab alio factâ, certum illi temporis terminum præfigere, intra quem restitutionem petat in Judicio, ne videatur magis ad eludendam accusationem, quàm in favorem criminaliter accusati concessa hæc dilatio; juxta *cir. c. 1. §. Solet autem.*

Non potest autem contra agentem in causa Ecclesiastica opponi exceptio spoliationis rei privatæ, neque vice versâ agenti in re privata opponi exceptio spoliationis rei Ecclesiasticæ; prout in *cir. c. 1. §. Ad hoc ultimum* habetur. Cum enim qui in causa Ecclesiastica agit, non tam nomine suo quàm nomine Ecclesiæ agat, & de re publici juris, qui verò in causa privata agit, non agat nomine Ecclesiæ, sed suo nomine, & consequenter de re privati juris, quæ autem publici juris sunt, cum privatis compensari non possint, consequenter nulla est exceptio de spolio privatæ rei contra spoliatorem in re Ecclesiastica agentem. Intellegitur autem nomine rei Ecclesiasticæ hinc non

tantum res purè spiritalis, uti sunt Sacramenta, jus decimandi, &c. sed etiam temporalia, quæ ad Ecclesiam quâ talen Monasterium, &c. pertinent, non tantum quæ ad particulares tantum Clericorum personas pertinent, & potius patrimonialia illorum habentur, quàm Ecclesiastica.

§. XI.

An, & quando violentum, aut injustum Invasorem, vel Deventorem in propriâ auctoritate expellere liceat?

Potest Dominus, qui absens v. g. proprio fundo spoliatus per violentum fuit, per vim etiam expellere in justum Invasorem, modò non ex intervallo, sed continenti hoc fiat, & modus justæ defensionis non excedatur. *l. 1. in d. Gloss. V. Ad defendendam possessionem Cod. Unde vi, &c. Et cap. olim 12. h. quia*, vim vi repellere de jure naturalis citum est: Censetur autem taliter per vim re suâ dejectus, in continenti & non ex intervallo vim vi repellere, per modum justæ defensionis, si post intellectam spoliationem violentam statim, priusquam ad alios actus divergat, aut spoliatorem ad rem suam recuperandam persequatur, aut media saltem processu (judicialia vel extrajudicialia) ad elatam recuperationem necessaria, consultando v. g. cum amicis super hac spoliatione, Advocatos constituendo, &c. ab altero enim horum si cessaret, non jure suo defendere, & vim vi repellere censetur, sed vindictam quaerere, quod illicitum est propriâ auctoritate sumere, & civilem etiam possessionem, quam in talibus

§. XIII.

De aliis duobus remediis recuperanda possessionis.

§. XII.

An aliquando propria auctoritate possit quis capere possessionem, etiamsi corporaliter antea non apprehenderit?

Qui possessionem civilem rei habet, naturali possessione penes alium exiteute, potest propria auctoritate occupare naturalem possessionem vacantem per mortem v. g. Usufructuarii vel Coloni &c. prout summitur ex *c. Cum venisset q. b. t.* notissimi enim juris est, quod extincto jure usufructuarii consolidetur usufructus cum proprietate, absq; alia apprehensione, & naturalis possessio velut accessoria civili accedat. Et quamvis qui titulum habet rei obtinenda, quia res v. g. sibi vendita est; non possit propria auctoritate possessionem illius rei capere, si nondum tradita illa sit, sine voluntate illius, qui eam sibi tradere debet, ne spoliator aut praedo censeatur, qui tamen ad beneficium v. g. aliquod praesentatus, aut electus est, & in hoc confirmatus, aut verbaliter saltem institutus fuit, adeoque jus in re, ac verum titulum habet, potest, spe statuto jure communi possessionem ejus vacantem statim ingredi, & administrare, argu. *c. Nostri. q. 2. c. Transmissam 15. De elect. nisi aliud habeat Ecclesiam illius consuetudo.*

¶ * * *

Pirhing. Compend.

Primum est conditio ex *c. Sepès. b. t.* quod remedium competit contra tertium, qui rem aliquam per vim injustam ereptam sciens, & mala fide accipit, cum enim contra talem mala fidei possessorem non detur interdictum Unde vi, qui nec spoliavit, nec mandavit nec ratam habuit, suo nomine factam spoliationem, quibus solis de rigore juris civilis interdictum Unde vi conceditur, voluerunt tamen ex aequitate aliqua Ss. Canones etiam huic spoliato, contra tertium mala fidei possessorem succurrere, & conditionem rei sibi ablatae ac per vim erepta ex *c. Sepès.* Concedere, sive hic tertius mala fidei possessor rem tale immediatè a spoliatore, sive mediatè acceperit, etiam possessore bonae fidei intermedio. Quod remedium à jure Canonico introductum in foro etiam Civili locum habet, eò quod periculum animae hoc exigat, ita tamen, ut qui hoc remedio uti vult, probare debeat, non tantum possedisse se rem talem, & violenter ejus possessione dejectum esse, sed probare insuper debeat, tertium possessorem conscium spoliationis factae, rem hanc accepisse, aut detinere.

Secundum est conditio Ex *can. Reintegranda. causa 3. q. 1.* quod remedium putant aliqui, contra quemvis possessorem dari, etiam contra possessorem bonae fidei, qui nullam prorsus rei alienae notitiam habet, putant tamen probabilius alii, hoc tam generale & pingue juris Canonici remedium contra possessores

o o

possesores

seffores etiam bonæ fidei satis expressum non esse, neque colligi posse ex relato Canone Redintegranda, ubi plus non dicitur, quàm quòd Episcopi, ex quacunque causâ injustè spoliati sint ante omnia restituendi, quod juxta regulam universalem verissimum est, non tamen pro-

bat contra eos, qui bonâ fide rempudent, cum in his nullum substat periculum animæ, & frustra Concilium Lateranense posterius *Can. Redintegranda* remedio ex c. *sape*, laborasset, si tamque remedium contra quemvis pollorem constitutum jam fuisset,

T I T U L U S XIV.

DE DOLO ET CONTUMACIA.

SECTIO I.

De Dolo.

§. I.

Quando exceptio doli detur ad rescindendum contractum dolo initum?

Non est hic sermo de quocunque dolo, bono etiam, qui aliud non est, quàm solertia aliqua adversus publicos præsertim boni publici hostes, ad fraudes eorum & injurias excludendas, sed sermo hic tantum est de dolo malo, qui est calliditas aliqua, fallacia, aut machinatio ad circumveniendum, fallendum, vel decipiendum alterum adhibita; & si quidem naturaliter contingat, vocatur ignorantia, si verò ex malitia alterius contingat, dolus vocatur; potest autem dolus versari, vel circa substantiam rei, vel tantum circa accidentalia, ille dolus substantialis vocatur, & facit contractum taliter dolo in initum ipso jure nullum, cum taliter dolo decepti non sit consensus. Hic verò qui circa accidentalia committitur,

accidentalis dicitur. Uterque dolorum subdividi potest, ita ut aliam causam contractui, nunquam in contractum talem consensus parte contingente, nisi dolo tali deciperetur, verò sit incidens tantum, quo dolo nihilominus pars contractura fuerit.

De dolo ergo dante causam contractum rigidè satis sentiunt jura Civilia, quæ scilicet contractus iste servari debet. *Instit. de except.* non tantum in eo quo non ipse contrahens dolum commisit, sed hic ab alio, vel à propria alii contrahentis voluntate provenit, sed quo etiam ipse contrahens dolum commisit non tantum circa accidentales qualitates, sed sæpe etiam circa substantiam commiserit: ex Canonica tamen, uti & Prætoris æquitate, competit taliter decepti exceptio doli contra dolo sum petentem ad rescindendum contractum, si rescindere hic possit, *L. si dolo §. Cod. de rescind. con.* Si ve stricti juris si ve bonæ fidei contractus fuerit (ne scilicet decipere contrahat commodum ex sua malitia) vel dolo contra quemcunque deceptum ad id, quod interest, taliter deceptum